

II.DÜNYA SAVAŞI YILLARINI MÜZİK ÜZERİNDEN OKUMAK: SAVAŞ DÖNEMİ MÜZİK POLİTİKALARI (1939-1945)

Dilşen İNCE ERDOĞAN¹
Esra ÇETİN²

¹Prof. Dr. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, drinceerdogan(at)gmail.com
ORCID: 0000-0001-6669-5966

²Öğr.Gör. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, esracetin1981(at)gmail.com
ORCID: 0000-0002-0564-7095

İnce Erdoğan, Dilşen ve Esra Çetin. “II.Dünya Savaşı Yıllarını Müzik Üzerinden Okumak: Savaş Dönemi Müzik Politikaları (1939-1945)”
idil, 64 (2019 Aralık): s.1895-1905. doi: 10.7816/idil-08-64-22

Öz

1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı, savaşa giren ülkelere olduğu kadar Türkiye gibi belli bir denge ve tarafsızlık politikası izleyerek savaşın son anına kadar girmemeyi başarmış ülkelerde de hem ekonomik hem de sosyal olarak oldukça ağır günler yaşatmıştır. Savaş ekonomisi sebebiyle gıdadan giyime, kömürden benzine kadar birçok temel tüketim maddesinin azalması, karaborsacılığın baş göstermesi ve uygulanan vergi politikaları, halkın sosyo-ekonomik durumunu kötüleştirmiştir. Yaşanan yokluk ve kıtlık, toplumun her kesiminde yoğun olarak hissedilmiş, ekonomik ve sosyal olarak yaşanan bu sıkıntılar sanata da yansımıştır. Edebiyat, resim, sinema ve özellikle müzik özelinde savaş ekonomisinin halkın üzerine getirdiği yük, ortaya çıkan sanat eserlerine konu edilmiştir. Böylesi zor şartlar altında ayakta kalınmaya çalışıldığı bir ortamda, kültürel ve sanatsal etkinliklerin gerçekleştirildiği başlıca mekânlar; sinema, tiyatro, sergi, fuar, okul binaları ve özellikle Halkevi salonları olmuştur. Savaş ortamından bunalmış olan Türk toplumu için konser salonları ve bu mekânlarda gerçekleştirilen müzikal etkinlikler, eserlerin toplumla paylaşılmasının yanında kitlesel eğlence aracı işlevi de görmüştür. Bu çalışmada, II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’deki müzik politikaları ve savaşın müzik üzerine etkileri ele alınacaktır. Ayrıca çalışmada savaş döneminde faaliyet gösteren müzik kurumları ve gerçekleştirilen müzikal faaliyetler ve etkinliklere de yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, Türkiye, Hükümet Programları, Müzik Politikaları, Müzik Kurumları

Makale Bilgisi
Geliş: 12 Eylül 2019

Düzeltilme: 7 Ekim 2019

Kabul: 4 Kasım 2019

Giriş

Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte Millî Mücadele'nin çekirdek kadrosunda yer alan ve Cumhuriyet'in kurulmasından sonra da Türk siyasetinin en önemli simalarından biri olan İsmet İnönü, 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından, 1937'deki istifasına kadar 14 yıl boyunca Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı olarak görev yapmıştır (Unat, 1945: 44; Goloğlu, 2003: 17). Atatürk'ün 10 Kasım 1938 yılındaki ölümünün ardından 11 Kasım 1938'de toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, 348 milletvelikinin katılımı ve tamamının oy birliği ile İsmet İnönü'yü Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı olarak seçmiştir (TBMM ZC, D.5, C.27, B.3: 17; Turan, 1999: 16). Bu oylama ile birlikte yeni bir süreç başlamış ve bu süreç 1946 yılında Demokrat Parti'nin (DP) kurularak çok partili hayata geçilmesine kadar sürmüştür. Bu dönem, Türk siyasi tarihinde "Millî Şef Dönemi" olarak adlandırılmıştır (Akşin, 2017: 219; Akandere, 1998: 29). İnönü'nün Cumhurbaşkanı olmasından kısa bir süre sonra patlak veren II. Dünya Savaşı sebebiyle Türkiye'nin iç politikasında yaşanan gelişmeler dış dünyaya entegre olarak ilerlemiş, sosyal ve kültürel hayatı da büyük ölçüde etkilemiştir (Köken, 2014: 221).

Atatürk Dönemi'nde Ziya Gökalp'in fikirleri temel alınarak uygulanan milliyetçi ve halkçı kültür anlayışı, İnönü Dönemi'nde özellikle II. Dünya Savaşı'nın da etkisi ile yerini hümanist kültür anlayışına bırakmıştır. Özellikle kültür ve edebiyat alanında Atatürk Dönemi'nde temel alınan Millî Kültür ve Türk Tarih Tezi uygulamadan çıkarılarak, daha çok Batı kaynaklarına yönelinmiştir (Şeker, 2011: 12-14). Yunan ve Latin kaynaklarının Türkçeye tercüme edilmesi, Arap ve Farsça kelimelerin terk edilmesi gibi birçok reform yapılmıştır. Ayrıca bu dönemde hümanizm akımının temel teşkil ettiği çalışmalar sayesinde "Türk Hümanizması" doğmuştur (Sinanoğlu, 1988: 89-93; Turan, 1999: 57). Hümanist kültürün yerleşebilmesi için dönemin hükümeti siyaset, ordu ve bürokraside kendi kadrolarını oluşturarak, mevcut kurumların yanısıra döneme özgü açılan kurumlarla da hümanist kültürü benimseyecek kitleler oluşturulmak istenmiştir (Şeker, 2011: 18-20). Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel de İnönü Dönemi'nde uygulanan hümanist anlayışın uygulama alanı bulmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Hasan Ali Yücel, Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından itibaren üzerinde durulan "millî kimlik" ve "millî kültür" tartışmalarını farklı bir bakış açısıyla ele almıştır (Kayalı, 2018: 62; Yıldırım, 2013: 752-753). Kültür ve uygarlığı birbirinden ayırmayarak millî değerlerin ancak uluslararası değerlere dönüşmesiyle anlam kazanacağını belirten Yücel, edebiyat ve sanatta devletin ne kadar belirleyici olması gerektiğini de şu sözlerle ortaya koymuştur:

"...Cumhuriyet Halk Partisinin anladığı ve anlattığı "Souple" (esnek) manada sanatın da devletleştirilmesi lüzumuna inanıyorum. Eğer prensipte bu "souplesse" (esneklik) olmasa idi, yani ferdin şahsiyetinin inkişafına mani olacak kayıtlar koymuş ve onun elini ayağını kösteklemiş bir devletçilik prensibi ileri sürülse idi, bunu sanat için çok muzir görürdüm. Çünkü sanat, hürriyet isteyen bir dimağ çalışmasıdır. Sanatın özü yaratıcılıktır...Bizde, her sahada, devletçiliği ferdi ve ferdin teşebbüslerini mefluc (felç olmuş) bir hale getirmeksizin devlet himaye otoritesinin yine cemiyet lehine ve menfaatine müdahalesi tarzında görülmesi o kadar yerinde olur. Bu itibarla sanatın devletleştirilmesi demek, bizdeki sanat mensuplarının eser verme hususunda şahsiyetlerinin inkişafına hizmet edecek tedbirleri devletin alması demektir. Sanat işlerinde devletçilik prensibi ile sanatkarın kendi kendini yetiştirmek düşüncesi, belki size zıt gibi görünmüştür. Halbuki hiç de öyle değil..."(Çakan Hacıbrahimoğlu, 2012: 111-113; Ar, 1937: 3).

Yücel'in yedi yıl, yedi ay, yedi gün süren Millî Eğitim Bakanlığı, görüşlerini uygulayabildiği bir dönem olmuş, göreve gelmesinin hemen ardından 2 Mayıs 1939'da I.Yayın Kongresi ve 17-29 Temmuz 1939 tarihlerinde de I. Eğitim Şurası toplanmıştır (Çakan Hacıbrahimoğlu, 2012: 114-116). Bu kongreler, hükümetin yayıncılık ve eğitim alanında belirli bir plan ve program dahilinde halk eğitimine verdiği değeri göstermesi bakımından oldukça önem taşımıştır (www.meb.gov.tr).

Müziyen Kimliğiyle İsmet İnönü

İnönü Dönemi'ndeki hümanizma anlayışı doğal olarak müzik politikalarına da yansımıştır. Dönemin edebiyat ve yazın alanındaki hümanizması, müzik alanında da kendini, çoksesli evrensel müziğe yönelik biçiminde göstermiştir. Başka bir deyişle, Atatürk Dönemi'nin millî ve ulusal müzik yaratma politikası, savaş döneminde uluslararası çoksesliliğe evrilmiştir. Şüphesiz bu politikaların şekillenmesinde İnönü'nün kendisi ve müziğe olan ilgisi oldukça etkilidir. Bu dönemde Cumhurbaşkanı İnönü, Batı müziği uygulamalarının hem en önde gelen savunucusu hem de uygulayıcısı olarak konumlanmıştır (Kocabaşoğlu, 2010: 204-206; Nadi, 1964: 21).

İnönü'nün Batı müziğiyle olan ilk teması 1910-13 yılları arasında genç bir Osmanlı subayı iken Yemen'de

kaldığı dönemde başlamış, kendi tabiriyle, "Ben Batı musikisi zevkine orada alıştım" diyerek çoksesli müzikle nasıl tanıştığını hatıralarında anlatmıştır. Hükümetin demiryolu işlerini alan bir Fransız şirketi Yemen'den ayrılırken içlerinde bir gramofon ve birçok taş plağın da bulunduğu eşyalarını satmış, satılan bu eşyalar Hudeyde komutanı tarafından satın alınmış ve karargâha gönderilmiştir. İnönü, bu gramofon ve taş plaklar sayesinde Batı müziğini öğrendiğini belirterek konuyu;

"Yemen'de müzik ihtiyacına karşı derin bir hasret içindeydik. Gramofon bize bulunmaz bir nimet gibi geldi. Akşamüzeri karargâhtan yattığımız eve geldiğimiz vakit hep beraber gramofon başına koşardık. Plakları tecrübe ederdik, senfoni, arkasında opera parçası, serenad... İşitmediğimiz, bilmediğimiz parçaların gürültüsüne dayanamayarak makınayı bırakırdık. Ertesi akşam aynı tecrübe. Bu zorla ağır plakları dinlemeye tahammül çok uzun sürmüştür. Yavaş yavaş alışkanlık hâsıl oldu. Benim hayatıma Batı musikisi terbiyesi böylece Yemen'de girmiştir" (Kahramankaptan, 1998: 57) sözleriyle açıklamıştır.

Ayrıca İnönü, viyolonsele karşı özel bir ilgi duymuş, Başbakanlıktan ayrıldığı tarihlerde, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın sanatçısı Edip Tezel'den viyolonsel dersi almış, derslere daha sonra Ankara Devlet Konservatuarı'nın yabancı hocalarından David Zirkin ile devam etmiştir (Kahramankaptan, 1998: 70).

2. II. Dünya Savaşı Yılları Hükümet Programlarında Müzik

İsmet İnönü Atatürk'ün ölümünden sonra 11 Kasım 1938 tarihinde oybirliği ile Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. CHP'nin 16 Aralık 1938'de toplanan olağanüstü kongresinde de CHP'nin Değişmez Sürekli Başkanı olmuş, aynı zamanda Milli Şef unvanını almıştır. Milli Şef Dönemi olan 1938-1945 yılları arasında Türkiye'de beş hükümet görev yapmıştır. İnönü, Cumhurbaşkanı seçildikten sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin 10. Hükümet'ini kurması için Celal Bayar'ı görevlendirmiştir. Bayar'dan sonra, Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu, ikişer kez hükümet kurmuş ve Başbakan olarak görev yapmıştır. Milli Şef Dönemi'nde kurulan hükümetlerin özellikleri ve tutumları kendilerinden önce görev yapmış hükümetlere göre daha farklı olmuştur. Bayar, Saydam ve Saraçoğlu Hükümetleri, hem II. Dünya Savaşı'nın zorlu ekonomik ve sosyo-kültürel ortamında görev yapmış, hem de kendilerinden sonra ortaya çıkan çok partili hayata geçiş döneminin bir bakıma hazırlayıcısı olmuşlardır.

Milli Şef Dönemi hükümetlerinin genel özelliklerine bakıldığında, ilk göze çarpan durum, hükümetlerin güven oylamaları olmuştur. 1938-45 arasında mecliste yapılan güven oylamalarında, kullanılan oyların tamamının kabul çıkmış olması dikkat çekicidir. Diğer önemli bir özellik ise, Milli Şef Döneminin 1939-45 yılları arasındaki hükümetlerinin hükümet programları, II. Dünya Savaşı yıllarında görev yapmaları sebebiyle, iç politikadan çok, dış politika üzerine yoğunlaşmıştır (Akandere, 1998: 108; Akşin, 2017: 231-232).

İnönü'nün Cumhurbaşkanı olmasıyla birlikte, hükümeti kurma görevi 11.11.1938 tarihinde İzmir milletvekili ve bir önceki hükümetin Başbakanı olan Celal Bayar'a verilmiştir. Bayar, 16.11.1938 tarihinde hükümet programını okumuş, aynı gün yapılan güven oylamasında oylamaya katılan 342 milletvekilinin tamamının kabul oyunu almıştır. Oylamaya 45 milletvekili katılmamıştır. II. Bayar kabinesinde, Şükrü Saraçoğlu Hariciye Vekili, Refik Saydam Dâhiliye Vekili ve önce Saffet Arıkan, daha sonra Hasan Ali Yücel Maarif Vekili olarak görev almıştır (Neziroğlu ve Tuncer, 2013: 304-308). Bayar, güven oylamasından önce çıktığı meclis kürsüsünde Atatürk'ün ölümü ile duygu ve düşüncelerini dile getirmiş, CHP'nin programının kendileri için rehber olduğunu beyan etmiştir. Bunların dışında, I. Bayar Hükümeti ile aynı programı uygulayacaklarını ve iç ve dış politikalarında hiçbir şeyin değişmeyeceğini vurgulamıştır (Arar, 1968: 119-122). Dolayısıyla II. Bayar Hükümeti, gerek kültür, gerekse müzik politikaları konusunda herhangi bir açıklama ve yeni bir uygulama yapmamıştır. II. Bayar Hükümeti, yaklaşık iki buçuk ay görevde kalmış, CHP'nin parti divanında seçim kararı alınmıştır. Cumhurbaşkanı İnönü'nün siyasi otoritesi ve hükümetler üzerindeki etkisi sebebiyle, II. Bayar Hükümetinde ardı ardına dört vekil değişikliği olmuş, hükümetin yıpranmasında büyük rol oynamıştır. İnönü'nün başkanlığındaki CHP Parti Divanında II. Bayar hükümeti seçimleri yenileme kararı almış ve nihayetinde Bayar, 25 Ocak 1939 tarihinde Başbakanlıktan istifa etmiş ve II. Bayar Hükümeti sona ermiştir (Akandere, 1998: 99).

Başbakan Celal Bayar'ın istifa etmesi üzerine hükümeti kurma görevi Cumhurbaşkanı İnönü tarafından 25.01.1939 tarihinde İstanbul Milletvekili Refik Saydam'a verilmiştir. Başbakan Saydam, hükümet programını 27.01.1939 tarihinde TBMM'de okumuş ve aynı gün güvenoyu istemiştir (Neziroğlu ve Tuncer, 2013: 329). Saydam'ın Başbakanlık yaptığı hükümetlerde dikkat çeken bir özellik ise bazı milletvekillerinin hiç değişmeden kabinelerde yer almasıdır. Dolayısıyla, bir önceki II. Bayar kabinesinde görev almış bazı vekillere tekrar yer verildiği görülmüştür. Bu bağlamda Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu, Maliye Vekili Fuat Ağralı, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, Nafia Vekili A. Çetinkaya ve daha sonra F.Cebesoy, Sıhhat ve İç Muavenet Vekili H.Alataş ile Gümrük ve İnhisarlar Vekili A.R. Tarhan değişmemiş, hem I. Saydam Hükümetinde, hem de sonraki II. Saydam

Hükümetinde mevcut bakanlıklarını korumuşlardır. I. Saydam hükümetinin programı, ondan önceki hükümet programlarında olduğu gibi CHP'nin programına bağlı kalmıştır. İçinde bulunulan savaş öncesi şartlar dolayısıyla ordu, maliye, iktisat ve demiryolu inşaatı gibi konular programda önemli yer tutmuştur (Arar, 1968: 124-128). Programda müzik politikaları ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Hükümet programının okunmasından sonra yapılan güven oylamasına 314 milletvekili katılmış ve tamamı kabul oyu kullanarak, hükümete onay vermiş, 57 vekil oylamaya katılmamıştır. I. Saydam Hükümeti aynı yıl yapılan genel seçimler sebebiyle son bulmuştur (Akkaş, 2015: 64).

Genel seçimlerin yapılmasından sonra oluşan yeni parlamentoda hükümeti kurma görevi Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından 3.4.1939 tarihinde tekrar İstanbul Milletvekili Refik Saydam'a verilmiştir. Milletvekili sayısının 424 olduğu yeni TBMM'de Başbakan Saydam, hükümet programını görevi aldıktan bir hafta sonra 10.4.1939 tarihinde okumuştur. Çok kısa olduğu gözlemlenen hükümet programında, II. Dünya Savaşı öncesi dünya genelindeki uluslararası ilişkilerin giderek sertleşmesinden, kaotik bir biçimde şekillenen siyasi ortamdan ve Türkiye'nin bu siyasi arenadaki mevcut durumundan bahsedilmiştir. Programda müzik politikalarıyla ilgili bir ifadeye yer verilmemiştir (Neziroğlu ve Tuncer, 2013: 340-342). Yapılan güvenoyunda 389 milletvekili oylamaya katılmış ve kullanılan oyların tamamı kabul çıkmıştır. 35 milletvekili oylamaya katılmazken, Refik Saydam'ın görevi başındayken vefat etmesiyle hükümet sona ermiştir (Akkaş, 2015 :65).

Refik Saydam'ın vefatı üzerine yeni hükümeti kurma görevi 9.7.1942 tarihinde Cumhurbaşkanı İnönü tarafından İzmir Milletvekili Şükrü Saraçoğlu'na verilmiştir. Saraçoğlu, 5.8.1942 tarihinde hükümet programını meclis kürsüsünde okumuş ve parlamentodan güvenoyu istemiştir. Bir önceki hükümet olan, II. Saydam Hükümetinin iktidarda olduğu sırada patlak veren II. Dünya Savaşı, üç yıldır devam etmektedir. Oldukça uzun bir program hazırlayan I. Saraçoğlu kabinesi, öncelikle CHP'nin programına bağlı kalacaklarını belirtmiş ve Milli Şef İnönü'ye Türkiye'yi savaşa sokmamayı başarısından duydukları memnuniyeti dile getirmiştir. Saraçoğlu, daha sonra dış politika konusunda tarafsızlık ilkesinin devam edeceğini ve İngiltere ve Almanya ile dostça ilişkilerin sürdürüleceğini belirtmiştir. Savaşın getirdiği ekonomik ve sosyal sıkıntılardan ve orduya yapılan harcamalardan uzun uzun bahseden Saraçoğlu, savaş şartlarında hububat, yağ ve bakliyat gibi temel gıda maddelerinde meydana gelen kara pazara da değinmiştir. I.Saraçoğlu Hükümeti'nde de müzik ile ilgili herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır. 5.8.1942 tarihinde program okunduktan sonra aynı gün yapılan güven oylamasında, oylamaya katılan 381 milletvekilinin tamamı kabul oyu vermiştir. 45 milletvekili oylamaya katılmamıştır. 1943 genel seçimleri sebebiyle hükümetin görevi de sona ermiştir (Arar, 1968: 135-144).

1943 Yılı Milletvekili Genel Seçimleri, Cumhuriyet Tarihinin kırılma noktalarından birini oluşturmuştur. Çünkü tek parti döneminde yapılan diğer seçimler gibi son kez iki dereceli seçim yapılmış ve seçime sadece CHP katılmıştır. Seçimler 28 Şubat 1943 tarihinde yapılmış, CHF'nin 1927 Tüzüğü uyarınca aday listeleri Milli Şef İnönü tarafından belirlenmiş ve ilan edilmiştir. Seçim sonrasında TBMM 8 Mart 1943 tarihinde açılmış ve İsmet İnönü tekrar Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Hükümeti kurma görevi Cumhurbaşkanı İnönü tarafından İzmir Milletvekili Şükrü Saraçoğlu'na verilmiştir. Saraçoğlu, 17 Mart 1943 tarihinde hükümet programını okumuş ve meclisten güvenoyu istemiştir (Akkaş, 2015: 65). II. Saraçoğlu Hükümetinin, I. Saraçoğlu Hükümetinin tam bir devamı olacağını belirterek başladığı hükümet programında, daha önce savaş şartları sebebiyle alınan sert tedbirlerin başarısız olduğunu vurgulamış ve hazırlanan yeni ekonomik tedbirleri açıklamıştır. İç politika ve dış politika konusunda yapılan ve yapılacak olan atılımlardan da bahseden Saraçoğlu, müzik ve kültür politikaları ile ilgili herhangi bir ifade kullanmazken sadece Güzel Sanatlar Akademisi ve Devlet Konservatuarı' nın öğrenci sayılarındaki artışa değinmiştir. Milletvekili Genel Seçimleriyle yeniden şekillenen 455 üyeli parlamentoda 17 Mart 1943 tarihinde hükümet programının okunmasından sonra yapılan güven oylamasında, oylamaya katılan 425 milletvekilinin tamamı kabul oyu vermiştir. Oylamaya 30 milletvekili katılmamış, II. Saraçoğlu Hükümeti, 1946'da yapılan genel seçimlere kadar görev yapmıştır (Neziroğlu ve Tuncer, 2013: 402).

II. Dünya Savaşı Yıllarının Müzik Üzerindeki Etkisi

II. Dünya Savaşı sebebiyle uygulanan ekonomik yaptırımlar ve halkın üzerindeki sosyal çöküntü özellikle sanat ve kültür sahasındaki eski değerlerin yitirilmesine yol açmış, örnek alınan Batı kültürü de içselleştirilememiş ve geleneksel ile Batı kültürüne özgü değerlerden bir sentez yapılamamıştır. Sentez yapılamamış olması müzikal çevrelerde de Türk müziği ve batı müziği arasındaki gerilimin artmasına yol açmıştır. Öte yandan dönemin müzik adamları ve bestecileri savaş ortamının doğurduğu şartlar içinde hümanist felsefeye daha da yakınlaşmış, eserlerinde barış, dostluk, sevgi ve kardeşlik gibi temaları kullanarak kaybolmaya

başlayan değerleri halka hatırlatma çabası içine girmişlerdir (Aracı, 2007: 134). Ayrıca savaş şartları sebebiyle birçok müzik adamı ve bestecinin orduya katılması, yeterince özgün eser üretememelerine yol açmıştır. Bu dönemin sanat etkinliklerine damgasını vuran temel düşünce, sanat eserlerinin konularını halk kitleleri içerisinde alması, okuyucuya uygun hayat tarzını yansıtması, milli sanat endişe ve duygusuyla ortaya konularak milli hislere tercümanlık etmesi olmuştur (Berkas, 1941: 80-90; Boran, 1941: 72-80). Milli hislerin halk nazarında kabul görmesi ve yükselmesi ise savaş döneminde halkın özellikle de gençlerin müzik, resim ve şiir gibi sanat dallarına ilgi göstermesine neden olmuştur (Safa, 1941: 4). Öte yandan kültürün, halk arasında yaşatılmasına karşın, büyük şehirlerde sarsıntıya uğraması ve yitirilen değerler yerine yenilerinin konulamamış olması, özellikle müzik alanında halk kültüründen ilham almaya çalışan sanatçıların önünde engel teşkil etmiş ve onların halk kültürünün içine tamamiyle girip onunla kaynaşmalarını güçleştirmiştir. Bu dönemde aydın çevrelerinde halk kültüründen kopukluğunu Nadir Nadi;

"...Biz, halkımızı benimsemiş, folklorumuzu işlemiş aydınlar değildik. Halk çocuklarıyla beraber zeybek oynayan, halay çeken Atatürk'ü anlamıyorduk. Batı uygarlığına, halkın üstünde ve dışında ulaşabileceğini sanan, bu bakımdan halkı azımsayan bir kuşağın adamları idik çoğumuz. Halkın bize yaklaştığı oranda, Batılılaşacağını umuyorduk..." sözleriyle ortaya koymuştur (Nadi, 1965: 80).

Tüm bu zorluklara rağmen savaş döneminde, sosyo-ekonomik olarak oldukça zor günler geçiren Türk toplumu için Halkevleri ve konser salonları düzenledikleri yılbaşı eğlenceleri, konserler ve temsil gösterileri ile birer eğlence merkezleri olmuştur. Düzenlenen etkinlikler, özellikle aydın zümrenin katılımıyla kültürel bir niteliğe bürünmüş ve milli şarkılar, şiirler, danslar, sanatsal faaliyetler, bu etkinlikler kapsamında yer almıştır (Anadolu, İkincikanun 1943). Devlet erkânı ve özellikle Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, düzenlenen bu etkinliklerin en önde gelen izleyicisi olarak güzel sanatlara verdiği önemi göstermiş (Kahramankaptan, 1998: 56-77-78; Loğoğlu, 1997: 27) olsa da basın ve yayın organlarını sınırlandırarak II. Dünya Savaşı boyunca, basın ve kültür kurumlarında tam hâkimiyet kurmuş ve hükümetin iradesi dışında herhangi bir yayın yapılamamıştır (Şeker, 2011: 117; Nadi, 1965: 21-22).

II. Dünya Savaşı yıllarında müzik alanında göze çarpan önemli bir gelişme ise çoksesli batı müziğinin gelişmesini teşvik etmek ve yaygınlaştırmak amacıyla 1939 yılında verilmeye başlanan CHP Sanat Mükafatları'nın (Çıkla, 2007: 32). 1943 yılında sadece müzik dalında verilmiş olmasıdır. Yapılan yarışmanın jüri üyeleri Ali Sezai Sezin ve Ferdi Von Stetser gibi Ankara Devlet Konservatuarı ile İstanbul Konservatuarı'nda görev yapan öğretim üyelerinden oluşmuştur (CA, 490.01.1417.686.1/16.). Yarışmaya Ahmed Adnan Saygun, Cemal Reşit Rey, Hasan Ferid Alnar, Necil Kazım Akses ve Ulvi Cemal Erkin'in yanı sıra İsmet Arabacıoğlu, Kompozitör Emine Mihter Çelebi, Ferit Hilmi Atrek, Nazife S. Aral, Reşit Abed, Mehmet Emin Yalgın, Mustafa Hurşit Cicibay ve Nuri Sami gibi isimler katılmıştır (CA, 490.01.1417.686.1/1-51). Jüri üyeleri tarafından yapılan değerlendirme sonunda Ulvi Cemal Erkin'in Piyano Konçerto'su 9.4 puanla birinci, Ahmed Adnan Saygun'un Oratoryo'su 9.2 puanla ikinci ve Hasan Ferid Alnar'ın Viyolonsel Konçertosu da 9 puanla üçüncü olmuştur (CA, 490.01.1417.686.1/43). Tüm zorluk ve sıkıntılara rağmen savaş yıllarında hükümet, müzik başta olmak üzere güzel sanatların hemen tüm dallarının gelişmesi ve daha çok yaygınlaştırılması için çaba göstermiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün ve savaş dönemi boyunca Milli Eğitim Bakanlığı yapan Hasan Ali Yücel'in düşünce ve çalışmaları ile şekillenen müzik ortamı ağırlıklı olarak Batı müziği temel alınarak uygulanan müzik politikaları ekseninde gelişmiş, yapılan konser, gösteri ve etkinlikler de bu doğrultuda gerçekleşmiştir.

II. Dünya Savaşı Yıllarında Faaliyet Gösteren Müzik Kurumları ve Uygulanan Müzik Politikaları

II. Dünya Savaşı döneminde uygulanan müzik politikaları değerlendirildiğinde savaşın getirdiği ekonomik ve siyasi zorluklara rağmen müzik eğitimi ve sanatçı yetiştirmeye yönelik kurumların kurulması ve yaygınlaştırılmasına yönelik adımlar atıldığı görülmektedir (Akkaş, 2015:168). Bu amaçla, 1939 yılında Ankara'da kurulacak olan Devlet Konservatuarı'nın teşkilatlandırılması ayrıca opera ve tiyatro şubelerinin organize edilmesi için Alman Prof. Carl Ebert görevlendirilmiş, 1940 yılı bütçesinden çalışacağı yedi ay için kadro tahsis edilmiş ve Türkiye'ye geliş-gidiş yol ücreti ödenmiştir (CA, 030.18.01.02./89.11.31). 1935-1937 yılları arasında Türkiye'ye gelerek müzik eğitimi ile ilgili çeşitli raporlar hazırlayan Alman müzik adamı Paul Hindemith'in önerileri doğrultusunda Musiki Muallim Mektebi' nin bünyesinde 1936 yılında açılmış olan Ankara Devlet Konservatuarı 'nın yasası, 1940 yılında çıkarılmış ve ilk mezunlarını 1941 yılında Tiyatro Şubesi' nden vermiştir (Paçacı, 1999: 19). Ankara Devlet Konservatuarı yasası TBMM'ye gelmeden önce Milli Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü bünyesinde özel bir komisyon oluşturulmuş, başkanlığına da Cevat

Memduh Altar getirilmiştir (Serdaroğlu, 2008: 73). Komisyonun çalışmaları sonunda konservatuvar için yeni bir kanun tasarısı hazırlanmış, tasarının TBMM'deki görüşmelerinde kanunda geçen özellikle "millî" ve "musiki" kelimeleri üzerinden şiddetli bir tartışma başlamıştır. Özellikle Konya Milletvekili Dr. Osman Şevki Uludağ ve Kütahya Milletvekili Dr. Ali Süha Delilbaşı gibi isimler, o zamana kadar ki musiki ile ilgili kanunlarda hep musiki kelimesinin kullanıldığını, fakat bu kanunda müzik teriminin tercih edildiğini belirtmiş ve kanunda millî musikinin yer almamasını eleştirmiştir (TBMM ZC, D.6, C.11, B.50: 88-92). Dönemin Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel yapılan eleştiriler karşısında;

"Biz bir şeyin millî olmasını mutlaka bu sıfatın üstüne yazılması ile anlamıyoruz. Güzel sanatlar akademimiz var. Ebetteki orada yapılan resimlerin ve ressamların bizim ruhumuza intibak eden, bizim renklerimizi, bizim hayatımızı, bizim ışıklarımızı ifade etmiş olmasını tabîi istiyoruz. Mutlaka bunu istediğimizi göstermek için "Güzel sanatlar Millî akademisi" mi demek lâzımdır?"ve musiki anlayışı konusunda da "Musiki anlayışımıza gelince; biz ilimde ve sanatta daima en ileri tekniği ve en müterakki olan metodu kendimize mesned almışızdır" diyerek yanıt vermiştir (TBMM ZC, D.6, C.11, B.50: 93).

Hasan Ali Yücel'in açıklamalarından sonra konu ile ilgili Bitlis Milletvekili Süreyya Örgüevren, Antalya Milletvekili Rasih Kaplan, Manisa Milletvekili Kazım Nami Duru, Rize Milletvekili Dr. Saim Ali Dilemre söz almıştır (TBMM ZC, D.6, C.11, B.50: 94-99). TBMM'deki uzun tartışmalar sonunda 15 Mayıs 1940 tarihinde Devlet Konservatuvarı Kanunu kabul edilmiştir (TBMM ZC, D.6, C.11, B.51: 133). Bu kanuna göre Devlet Konservatuvarı müzik ve temsil kollarına ayrılmış, müzik kolu ayrıca 6 dala ayrılmıştır. Bu dallar; kompozisyon, orkestra yönetimi, piyano-org ve harp, yaylı sazlar, nefesli sazlar ve şan olarak yapılandırılmıştır. Temsil bölümünde de opera, tiyatro ve bale olmak üzere üç dal yer almıştır. Şan bölümünün amacı opera, koro ve konserler için şan sanatçıları yetiştirmek olarak belirtilmiş, okula gündüzlü öğrencilerin yanı sıra parasız yatılı öğrenciler de alınmıştır. Parasız yatılı okuyan öğrencilerin, zorunlu hizmetlerini, bakanlığın kendilerine göstereceği bir görevde, eğitim sürelerinin iki katı süre çalışarak yapacakları belirtilmiştir (Serdaroğlu, 2008: 73).

1936-39 yılları arasında Ankara Devlet Konservatuvarı öğrencileri tarafından ünlü rejisör Prof.Carl Ebert'in yönetiminde ve Dr. Ernst Praetorius'un orkestra şefliğinde oynanan Wolfgang Amadeus Mozart'ın bestelediği bir perdelik "Bastien und Bastienne" adlı operasının çok başarılı olmasıyla Batı operalarının Türkçe'ye çevrilerek oynanması konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda 1940 yılında Türkiye'de ilk kez İtalyan Giacomo Puccini'ye ait "Madame Butterfly operasının ikinci perdesi ve 1941 yılında yine Puccini'nin "Tosca" operasının ikinci perdesi konservatuvar elemanları tarafından, Türkçe çevirisi ile oynanmıştır. Bu ilk operalarda, Rabia Erler, Süleyman Güler, Ruhi Su, Mesude Çağlayan, Aydın Gün, Semiha Berksoy ve Nurullah Şevket Taşkıran gibi isimler rol almıştır (Altar, 2001: 204).

Ankara Devlet Konservatuvarı, 1940 yılında resmen kurulduktan sonra, birçok yerli ve yabancı uzmanı bünyesinde barındırmıştır. Ünlü Alman rejisör Prof.Carl Ebert, Georg Markowitz, Schöisinger, Friedl Böhm, Elvire Hidalgo gibi yabancı uzmanların yanı sıra, Mahmut Ragıp Gazimihal, Halil Bedii Yönetken, Cevat Memduh Altar ve Türk Beşleri üyeleri gibi yerli müzik adamları da konservatuvar bünyesinde özgün operetler sahnelemiştir (Altar, 2001: 205-210). Konservatuvarın ilk mezuniyet töreninde müzik bölümünden beş, tiyatro bölümünden sekiz öğrenci mezun olmuştur. Ayrıca Savaş yıllarında konservatuvar müdürlüğünü, Emekli Albay Rauf Yener ve daha sonra Orhan Şaik Gökyay yapmıştır (Tan, 2006: 215).

Ankara Devlet Konservatuvarı, II. Dünya Savaşı yıllarında derleme gezileri ile folklor çalışmalarına da çok önemli katkılar sunmuştur. Bu doğrultuda savaş yılları süresince yedi ayrı derleme gezisi yapılmıştır. Bu gezilerden ilki, 1939 yılında Nurullah Taşkıran'ın başkanlığında gerçekleşmiş, Muzaffer Sarısözen, Mahmut Ragıp Gazimihal ve teknisyen Rıza Yetişen'den oluşan heyet Çorum iline ait halk ezgilerini kayda almak için tarama yapmıştır. Gezi sonucunda 241 adet ezgi derlenmiştir. Pir Sultan Abdal'dan türküler, ağıtlar, güzellmeler ve halay havaları derlenen ezgiler arasındadır (Elçi, 1997: 79). Savaş dönemi derleme gezilerinin ikincisi olan 1940 yılı gezisi, yalnızca Konya'ya yapılmış ve yirmi gün sürmüştür. Ağustos ayında yapılan bu gezide 512 adet halk havası ve türküsü derlenmiştir. Bu sayı bir ilde bu kadar çok ezgi derlenebilmesi açısından çok önemlidir. Gezi, Muzaffer Sarısözen başkanlığında gerçekleşmiştir. M.Ragıp Gazimihal, Mithat Fenmen ve Teknisyen Rıza Yetişen'den oluşan ekip Konya yöresine ait Kaşık havaları, çeşitli divanlar, koşmalar ve birçok kadın oyun havaları gibi eserler derlemiştir (Ülkütaşır, 1972: 80-81). II. Dünya Savaşı döneminde yapılan üçüncü derleme gezisi, Halil Bedii Yönetken, Muzaffer Sarısözen ve Teknisyen Rıza Yetişen tarafından Niğde, Kayseri, Maraş ve Seyhan illerini kapsamış ve yaklaşık kırk beş gün sürmüştür. Bu gezide de 412 adet türkü derlenmiştir (Balkılıç, 2015: 145). Aynı dönemde yapılan dördüncü derleme gezisi, yine aynı ekip tarafından 1942 yılında Isparta,

Burdur, Antalya ve Muğla'ya yapılmış, 426 adet türkü derlenmiş ve bir buçuk ay sürmüştür. Daha sonra beşinci gezi gerçekleştirilmiş, 1943 yılında, Tokat Amasya, Samsun, Ordu, Giresun ve Trabzon'a gidilmiş, aynı ekip bu bölgede 772 adet türkü toplamıştır (Akkaş, 2015: 130). Altıncı derleme gezisi olan, 1944 yılı gezisi ise, 45 gün sürmüş ve Elazığ, Tunceli, Bingöl ve Muş'u kapsamıştır. 293 adet halk ezgisinin toplandığı gezi yine aynı ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. II. Dünya Savaşı döneminde yapılan son ve yedinci derleme gezisi 1945 yılında Ankara, Çankırı, Yozgat ve Kırşehir'e gerçekleşmiş ve iki ay sürmüştür. Aynı ekiple yapılan gezi sonunda 432 adet ezgi derlenmiştir (Elçi, 1997: 80). Ankara Devlet Konservatuvarının öncülüğünde II. Dünya Savaşı'nın ağır ve zorlu ekonomik ve sosyal koşulları altında yapılan bu yedi derleme gezileri sayesinde yurdun tüm coğrafi bölgelerinin Müzik Folkloru ve Halk Müziği pratikleri hakkında karşılaştırmalı bilgiler edinilmiştir. Savaş şartlarının teknik imkânsızlıklarına rağmen, bir fonograf cihazı ile ve sadece elektiği olan bölgelere yapılan bu geziler 1952 yılına kadar devam etmiş yaklaşık 10.000 adet ezgi ve halk türküsü derlenerek Konservatuvar bünyesine alınmıştır (Ülkütaşır, 1972: 82).

Öte yandan Konservatuvar ile birlikte aynı dönemde faaliyet gösteren bir diğer kurum ise Ankara Radyosu olmuştur. II. Dünya Savaşı yıllarında Ankara Radyosu, Ankara Devlet Konservatuvarı ile işbirliği halinde çalışarak, özellikle müzik alanında nitelikli sanat eserlerini halka ileterek yaymayı amaçlamıştır. Dönemin Kadrocularından Burhan Asaf Belge Radyo Dergisi'ndeki başyazısında konu ile ilgili görüş ve düşüncelerini;

"İnsanlığın günlük yaşamı, bu savaştan sonra, birçok özellikler ve yenilikler ile bezeneyecektir. Bunların daha şimdiden en güçlüsü, bütün bir ulusun, hatta tüm insanlığın, radyo kutusu başında eski agoralarda yahut forumlarda buluşur gibi buluşmasıdır. Buna göre iyi çalışan ve halkın hem sevgi hem de güvenini kazanmış bulunan bir Türk Devlet Radyosu, ne daha çok, ne de daha az, yalnızca Türk ulusunun kendi agora ve forumunda yüksek düzeyde bir kültür yaşamına kavuşması demektir." sözleriyle anlatmıştır (Cankaya, 2015: 36).

II. Dünya Savaşı yılları ve sonrasında radyo yayınları dış dünyaya yönelik gerçekleştirilmiştir. Radyonun Türkiye'yi yurtdışına tanıtmaya misyonunun etkin olması gerekçesi ile radyo yöneticileri ve Basın ve Yayın Müdürlüğü'nün personeli o dönemde bağlı bulunduğu Dışişleri Bakanlığı'ndan temin edilmiştir (Cankaya, 2015: 36). Savaş döneminde radyo yayınlarının %60'ını oluşturan haber programlarının yanı sıra, konferanslar da yayınlanmıştır. Radyodan verilen konferans konularının çoğu, aile kavramı ile vatandaşın devlete karşı sorumlulukları hakkında olmuştur. Aynı dönemde radyodan yayınlanan temsillerin çoğu da Batı klasiklerinden uyarlamalardır. Bu yönüyle dönemin kültür politikası olan hümanist yaklaşımların toplum tabanında yerleşip kökleşmesi için o dönemde kitle iletişim araçlarının en önemlisi olan radyodan, hükümet tarafından azami ölçüde yararlanılmıştır (Balkılıç, 2015: 146; Ahıska, 2005: 20-21; Kolluoğlu, 2012: 211). Yaptığı müzik yayınları ile devletin müzik politikalarının bire bir örtüştüğü Ankara Radyosu, milli musikiden ziyade Batı müziğine daha fazla yer vererek, bu müziği yaymak ve yurt çapında kulakları bu müziğe alıştırmak için çalışmalar da yapmıştır. Halkevleri de bu konuda üzerine düşeni yapmış, toplu olarak radyo dinlenmesini teşvik etmiştir. Örneğin, 19 Şubat 1939 tarihinde, Halkevlerinin kuruluş yıldönümü dolayısıyla Ankara'dan yapılan ve radyodan yayınlanan konuşmalar, Bursa Halkevi tarafından, partinin önünde toplanan halka dinletilmiştir. Yine Samsun Halkevi tarafından satın alınan radyo parka konan iki hoparlör sayesinde halka dinletilmiştir (Şeker, 2011: 132). Aynı dönemde Ankara Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivi Müdürü olarak görev yapan Muzaffer Sarısözen "ulusal duygu birlikteliğini" yaratmak amacıyla Ankara Radyosunda "Yurttan Sesler" topluluğunu kurmuş (Balkılıç, 2009: 131-132), Batı müziği eserlerinin yanı sıra Halk müziği eserlerinin de halka dinletilmesini sağlamıştır. Dönemin Ankara Radyosu Müdürü Vedat Nedim Tör, bir radyo konuşması sırasında Halk müziği üzerine düşüncelerini;

"1940'lı yıllarda radyolarımızda halk türküsü ve halk müziği adeta bir sığıntı niteliğindedir. Osman Pehlivan, Âşık Veysel gibi halk sanatkarları Ankara'ya gelirlerse, ancak o vakit otantik halk müziğini halkımıza sunma imkânı bulurduk. Halk müziğini çokluk konserve olarak, yeni plak ve bantlardan; o da hiç başarılı olmayan örnekleriyle nadiren verebilirdik. Günlerden birgün, Türk Müziği şefi, Mesut Cemil'e Halk Müziğinin neden böyle nadiren ve çokluk kalitesiz örnekleriyle verildiğinin sebebini sorasım geldi: -Sen Klasik Türk Musikisini koronla yepyeni bir uyanışa kavuşturdu, aynı şeyi Halk Müziğimiz için yapsan ne olur? Bana verdiği cevap kısaca şu oldu: -Ben Halk müziğini bilmiyorum ki." Ben de ona: "Doğrusu çok ayıp, Mesut" dedim -Doğru ayıp ayıp ama gerçek bu, deyin; -Kim bilir bu Halk Müziğimizi, diye sordum. -Muzaffer Sarısözen, dedi" ifadeleriyle aktarmıştır (Elçi, 1997: 107-108; Balkılıç, 2009: 147; Tör, 1999: 53-54).

Radyo Müdürü Tör'ün çabaları sonucu Klasik Türk Müziği Korosu üyelerine Muzaffer Sarısözen şefliğinde, halk türküleri öğretilmiş, önce "Bir Halk Türküsü Öğreniyoruz" programıyla, daha sonraları repertuar geliştikçe

"Yurttan Sesler" programı olarak haftada iki kez yayınlanmıştır (Elçi, 1997: 108). Yurttan Sesler Korosunda seslendirilen halk türkülerinin, radyonun müdahalesinden geçtikten sonra yeniden söylenmeye uygun hale getirildiğini vurgulayan Özgür Balkılıç, türkülerin değerli ya da değersiz olarak ayrıldığını ve bu kararları radyo yöneticilerinin verdiğini belirtmiştir (Balkılıç, 2009: 132).

Vedat Nedim Tör'ün Halk müziği konusundaki istekli çalışmaları, Türk müziği için çok geçerli olmamıştır. 1942 yılında Radyo Evi tarafından "Ses Artistleri" yarışması düzenlenmiştir. Yarışmaya yüzü aşkın müracaat yapılmış, fakat katılanların icra ettikleri müzik beğenilmemiştir. Bu durumu değerlendiren Tör, yarışmaya katılanların büyük çoğunluğunun imtihan için hazırladığı şarkıların aşağısının bayağısı piyasa şarkıları olduğunu belirtmiş, piyano ile yapılan kulak denemelerinde de çok az kişinin piyanoda verilen tonları bulabildiğini vurgulamıştır (Şeker, 2011: 131; Tör, 1942: 6). Öte yandan radyodaki müzik yayınlarının büyük çoğunluğunda Batı müziği eserleri ve enstrümanları egemen olsa da Türk müziği de yavaş yavaş duyulmaya başlanmıştır (Kolluoğlu, 2012: 212). Halk eğitimi konusunda önemli bir misyon üstlenen radyo, diğer alanlarda olduğu gibi Türk müziğinde halkın beğenisini yükseltmeyi amaçlamış, bünyesindeki Münir Nurettin Selçuk, Mesut Cemil ve Nevzat Atlığ gibi isimlerle Klasik Türk Musikisi programları yapmaya başlamıştır (Aydar, 2010: 60). Fakat radyo yöneticilerinin müdahaleleri ve Türk müziğine yönelik halkın talebinin karşılanmış olması ile müzik ve eğlence sektöründeki yapısal değişimler hızlanmış, pekçok yorumcu ve besteci, kendilerine çalışabilecekleri farklı bir alan yaratma isteğiyle (Cantek, 2005: 169-170) halkın kulağına kolayca yerleşebilecek, popüler ve çabuk yaygınlaşabilecek yeni bir tür ortaya çıkarmıştır (Durgun, 2010: 121). Türk sanat müziği olarak bilinen bu tür ile birlikte, devletin zorlamacı anlayışının dışında halkta yeni bir değişim başlamış, savaştan sonra çok partili hayata geçiş ve Demokrat Parti'nin (DP)1950 yılında iktidar olması ile arabesk ya da fantezi müzik olarak adlandırılan kültürlerin oluşmasına zemin hazırlayan süreç hızlanmıştır (Ayas, 2014: 211; Durgun, 2010: 94; Işık ve Erol, 2002: 65-69).

Sonuç

II. Dünya Savaşı Dönemi, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de her açıdan oldukça sıkıntılı ve zorlu yıllar olarak tarihteki yerini almıştır. Savaşa yönelik, zaruri olarak uygulanan ekonomik, siyasal ve sosyal tüm politikalar toplumun hemen tüm katmanlarında hissedilmiştir. Savaş yıllarındaki hükümet programlarında müzik ve müzik politikalarıyla ilgili herhangi bir ifadeye rastlanmazken, Halkevlerinde, Ankara Devlet Konservatuvarında ve çeşitli özel sahnelerde yapılan temsil ve gösteriler halkın biraz olsun nefes almasını sağlamaya çalışmıştır. Savaş ekonomisi ve siyasetinin tüm zorunluluk ve zorluklarına rağmen Devlet, sanata ve sanatçıya destek olmaya devam etmiştir. Başta Cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmak üzere, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve birçok bürokrat bizzat bu temsil ve konserlere katılarak hem halka örnek olmuş hem de verilen desteğin sadece şekilsel olmadığını göstermiştir. Ekonomik zorluklara rağmen savaşın ilk yıllarında kurulan Ankara Devlet Konservatuvarı çalışmalarına aralıksız devam etmiş, gerek eğitim-öğretim alanında gerekse folklor alanında önemli adımlar atmıştır. Savaş döneminden önce başlayan derleme gezilerine savaş süresince de devam edilmiştir. İç ve Orta Anadolu'dan Ege Bölgesi'ne, Karadeniz'den Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya kadar pek çok ili kapsayan yedi ayrı derleme gezisi teknik imkansızlıklar ve kısıtlı olanaklar içinde yapılmıştır. Yapılan bu derleme gezileri neticesinde 100.000'i aşkın ezgi ve halk türküsü derlenmiştir.

Devlet Konservatuvarı'nın çalışmalarının paralelinde Ankara Radyosu da hem halkta belli bir ortak bilinç yaratmak hem de savaş sırasında uygulanan denge politikasını ülke içi ve dışında tanıtmaya misyonu doğrultusunda yayınlar yapmıştır. Muzaffer Sarısözen şefliğinde kurulan Yurttan Sesler Korosu bunun en tipik örneğidir. Halk müziğinin yayın saatlerine gösterilen esneklik Türk müziğine kısıtlı olarak gösterilmiştir. Nevzat Atlığ, Mesut Cemil ve Münir Nurettin Selçuk gibi isimler Türk müziğiyle ilgili programlar yapsa da bu programlar yetersiz kalmıştır. Ayrıca programlar radyo yöneticilerinin denetiminden geçmek zorunda bırakılmıştır. Radyo yayınlarına yapılan müdahaleler ile birlikte savaş sonrası dönemde yeni bir süreç başlamıştır. Bu süreçle birlikte toplumun sosyal hayatında ve müzik beğenilerinde ileriye dönük yaşanacak olan değişimlerin temeli bu dönemde atılmıştır.

Kaynaklar

1.Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CA)

CA, 030.18.01.02./89.11.31

CA, 490.01.1417.686.1/16.

CA, 490.01.1417.686.1/1-51.

CA, 490.01.1417.686.1/43.

CA, 030.18.01.02./89.11.31

Resmi Kaynaklar

TBMM Zabıt Cerideleri

TBMM ZC, D.5, C.27, B.3.

TBMM ZC, D.6, C.11, B.50.

TBMM ZC, D.6, C.11, B.51.

Kitap ve Makaleler

Ahıska, Meltem. Radyonun Sihirli Kapısı:Garbiyatçılık ve Politik Öznellik. İstanbul: Metis Yayınları, 2005.

Akandere, Osman. Milli Şef Dönemi. İstanbul: İz Yayıncılık, 1998.

Akkaş, Salih. Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Müzik Politikaları (1923-2000). Ankara: Sonçağ Yayınları, 2015.

Akşin, Sina. Kısa 20. Yüzyıl Tarihi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

Altar, Cevat Memduh. Opera Tarihi-Cilt 1. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2001.

_____. Opera Tarihi-Cilt 3. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2001.

_____. Opera Tarihi-Cilt 4. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2001.

Aracı, Emre. Ahmed Adnan Saygun Doğu-Batı Arası Müzik Köprüsü. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Arar, İsmail. Hükümet Programları 1920-1965. İstanbul: Burçak Yayınları, 1968.

Ayas, Güneş. Musiki İnkılabının Sosyolojisi Klasik Türk Müziği Geleneğinde Süreklilik ve Değişim. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2014.

Balkılıç, Özgür. Cumhuriyet, Halk ve Müzik Türkiye’de Müzik Reformu (1922-1952). Ankara: Tan Kitabevi Yayınları, 2009.

Balkılıç, Özgür. Temiz ve Soylu Türküler Söyleyelim Türkiye’de Milli Kimlik İnşasında Halk Müziği. Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2015.

Berkes, Mediha. “Fadime-Cevriye Kadın”. Yurt ve Dünya (Ağustos 1941):80-90.

Boran, Behice. “Kadın Romancılarımız”. Yurt ve Dünya (Ağustos 1941):72-80.

Cankaya, Özden. Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi TRT 1927-2000. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2015.

Çakan Hacııbrahimoğlu, Işıl. Cumhuriyet ve Hümanizma Algısı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.

Çıkla, Selçuk. “1940’lı Yıllarda Düzenlenen Sanat Yarışmaları ve İnönü Sanat Armağanları”, İlmî Araştırmalar 23, (Bahar 2007):29-46.

Durgun, Şenol. Türkiye’de Devletçi Gelenek ve Müzik. Ankara: Binyıl Yayınları, 2010.

Elçi, Armağan Coşkun. Muzaffer Sarısözen (Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları).Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.

Goloğlu, Mahmut. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV 1946-1950 Demokrasiye Geçiş. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.

Işık, Caner/ Erol, Nuran. Arabeskin Anlam Dünyası: Müslüm Gürses Örneği. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2002.

Kahramankaptan, Şefik. İsmet İnönü ve Harika Çocuklar. Ankara: Ümit Yayıncılık, 1998.

Kayalı, Kurtuluş. Türk Kültür Dünyasından Portreler. “Bir Türk Aydınının Trajik Portresi”. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.

Kolluoğlu, Poyraz. “Türk Müzik Devrimi’nden Popüler Kültür Müziği’ne Çok Seslilik Gündüşleri:Türk Müzik İnkılabında “Garbiyatçı” Endişeler ve “Fanteziler””. Doğu Batı 62, (Ağustos-Eylül-Ekim 2012):199-224.

Kocabaşoğlu, Uygur. Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

Köken, Nevzat. Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğitimi (1923-1960). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2014.

Loğoğlu, Faruk. İsmet İnönü and The Making of Modern Turkey. Ankara: İnönü Vakfı Yayınları, 1997.

Nadi, Nadir. Perde Aralığından. İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 1964.

Neziroğlu İrfan ve Yılmaz, Tuncer. TBMM Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt1 (1920-1950). Ankara: TBMM Yayınları, 2013.

Paçacı, Gönül. "Cumhuriyet'in Sesli Serüveni". Cumhuriyet'in Sesleri. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999.

Safa, Peyami. "Gençlerde Şiir Salgını". Yeni Mecmua. S.95, (21 Şubat 1941)

Sinanoğlu, Suat. Türk Hümanizmi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

Tör, Vedat Nedim. Yıllar Böyle Geçti. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.

Ülkütaşır, Mehmet Şakir. Cumhuriyet'le birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1972.

Tan, Nail. Atatürk Dönemi Kültür Kurumlarından Örnekler 1920-1938. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2006.

Turan, Şerafettin. Türk Devrim Tarihi-IV Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999.

Unat, Faik Reşit. İsmet İnönü Biyografisi. Ankara: Ankara Maarif Matbaası, 1945.

Yıldırım, Emre. "Erken Cumhuriyet Yılları Milli Kimlik Tartışmaları: Hasan Ali Yücel ve Türkiye'de Hümanizma Arayışları". Turkish Studies, Vol 8/7 Summer 2013.

Tezler

Aydar, Deniz. Türk Müziğinin Değişimindeki Toplumsal Etkenler Bağlamında Türk Müziğinde 21. YY Oluşumlarının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul: Haliç Üniversitesi, 2010.

Cantek, Levent. Gündelik Yaşam ve Basın (1945-1950) Basında Gündelik Yaşama Yansıyan Tartışmalar. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2005.

Serdaroğlu, Emine Reyhan. Muzıka-yı Hümayun'un Kurulmasından Günümüze Türkiye'de Klasik Çoksesli Batı Müziğinin Kurumsallaşması.Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2008.

Şeker, Kadir. İnönü Dönemi Kültür Hayatı (1938-1950). Yayınlanmış Doktora Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2011.

Diğer Kaynaklar

www.meb.gov.tr

UNDERSTANDING THE WORLD WAR II THROUGH MUSIC: MUSIC POLICIES IN THE WAR PERIOD (1939-1945)

Dilşen İNCE ERDOĞAN
Esra ÇETİN

Abstract

World War II, which started in 1939, caused both countries entering the war and countries which were succeed in not entering the war until last moment thanks to following a certain policy of balance and neutrality such as Turkey to experience really difficult times both economically and socially. Due to the war economy, the decrease in many basic consumption items from food to clothing, coal to gasoline, the onset of black market and the tax policies applied worsened the socio-economic situation of the people. The absence and scarcity experienced were felt intensely in all segments of the society, and these difficulties experienced economically and socially reflected on art, as well. The burden of war economy on the people, especially in literature, painting, cinema and especially music was mentioned as the subject of emerging artworks. In an environment where people tried to survive under such difficult conditions, the main venues where cultural and artistic activities were held were cinema, theater, exhibition, fair, school buildings and especially public house halls. The concert halls and musical activities performed in these places were the sharing of works with society, and they also served as a function for mass entertainment for the Turkish society who were overwhelmed by the war environment. In this study, music policies and the impacts of the war on music in Turkey will be discussed. Besides, music institutions and musical activities and activities carried out during the war period will be included in the study.

Keywords: The World War II, Turkey, Government Programs, Music Policies, Music Institutions